

za sabo. Ne, Lea Kralj kot da ni bitje te resničnosti, temveč njena poetična figura, ki začne ugašati, kakor hitro se znajde v njenem banalnem prijemu; (slovenska) resničnost je zanjo varna le, kadar se ji odpre v svojem naravnem izvoru ali začetku. (Ponavljajoča se slika iz otroštva Lee Kralj: da bi ji mama pogrela prezeble roke, jih vzame v svoja usta.) Od takšne resničnosti se človek ograjuje, saj se šele tako lahko razbremeni in sreča s sabo, kot o tem govorijo prav tako lepi prizori z ruto: Lea jo ima tako rekoč vedno zavezano okoli glave, da iz tkanine na ušesih prisluškuje bitju svojega srca.

Marsikaj od navedenega nemara ne predstavlja ravno velikih literarnih odkritij, vendar je izraženo v novih podobah in nevsakdanjih situacijskih zvezah. To daje portretu te ženske žive poteze. S tem je prepričljiva oseba tega časa brez trdnih eksistencialnih tal in – v slovenskih logih – brez prave svobodenosti. Toda vse to je manj, kot je ponujal *Con brio*, pripoved je tudi fabulativno precej enostavna, prej lirski kot epski, zato v njej ni priložnosti za kakšne razburljive, dramatične prizore, tudi ne za refleksijo, z vsem tem pa tudi ne za intenzivno jezikovno svojevrstnost, o čemer vse je moč govoriti pri omenjenem romanu. Kljub temu je na knjigo treba opozoriti, saj si ne privoščimo kakšnih bizarnih izstopov iz sodobne klasike, temveč s potrebnim pisateljskim znanjem večje podaja specifično človeško usodo.

Jože Horvat

Razkošje pripovednega stavka

Jože Hudeček: *Moje hiše*; Založba Nova revija, Ljubljana 2000

Avtor, ki je v devetdesetih letih minulega stoletja presenetil, in to tako, da je presenečenje ohranjal menda z vsakim novim delom, je Jože Hudeček, znan zlasti kot kulturni komentator na TVS. Torej, menda ni prozaista, ki bi v domačo javnost v tem času prinesel tolikšno posebnost, in če tvegam že na začetku, toliko moderne klasike in obenem toliko novosti, ki jih sedanja prozna produkcija v glavnem ne artikulira. Seveda bi trditev bilo treba utemeljiti z obravnavo njegovih doslej izšlih (menda petero) del, toda

v tem zapisu naj to poskusim na podlagi zadnjega dela, *Moje hiše*. To je Hudečkova najbrž najobsežnejša knjiga doslej (370 strani) – sodeč tudi po spremni besedi, ki jo je prispeval Kajetan Kovič. Besedila, ki so zbrana v njej, kažejo pisca kot izredno doslednega pri svojem pisateljskem zrenju na ljudi in njihovo okolico ter pri svoji literarni pisavi, ki je skoraj vedno na visoki stopnji ustvarjalne zbranosti. Nič banalnega, nič eksperimentalnega, nič formalističnega in na videz “prelomnega”, kar tako rada “opazi” po aktualizmih hlastajoča javnost, ni v njej; zato pa veliko tistega, kar zmore le občutljiv in obenem izraznoartistično sposoben pisec.

Besedila v *Hišah* so uglasena na nenavadno temo, na zgodbe o hišah, v katerih je pripovedovalec bodisi živel ali jih videval in obiskoval kot posebno zanimive zgradbe – in to vsakokrat v povezavi z njihovimi stanovalci. Pristop do teme pa vendarle ni enovit, saj bi besedila bilo moč razdeliti na dva neenaka tipa: v prvem, obsežnejšem, napisanem v prvi osebi, so stvarni, realistični, psihološko analitični opisi glavnih oseb in prostorov z njihovimi interjerji, v drugem, manj zajetnem, pa se realizmu v tretjeosebni pripovedi pridružuje nekakšna skrivnostna, usodovska dimenzija dogajanja, ki kot da je iz malo drugačne “šole” dojemanja kakor pa ona iz prvega tipa. Obe se na koncu, kot se zdi, iztekata v pripovedni tok, ki z realistične prehaja na razvidno iracionalno raven.

Tak zaključek se ne zdi nenaraven ... Izvira iz prvega tipa, na videz zgolj stvarnih slik življenja, kjer so

JOŽE HUDEČEK

iracionalne sestavine v tekstih (*K brvi št. 1*, *Hiša iz tridesetih let*, *Za progo*, *Plavčev grad*) komaj zaznavne ali celo “odsojne”, v prvem planu pa je razkošna meditacija o vnanjih podobah objektov, v kateri sta prišli do izraza Hudečkova likovna percepcija, obogatena z literarnim (pesniškim) doživljanjem, ter razplasteno podajanje notranjega, čustvenega življenja nastopajočih likov. Vendar se v vsem jezikovnem tkivu vedno znova kot do kraja obrobne ali naključne pojavljajo pripombe, ki pripadajo nadstvarnemu redu sveta, izvirajo pa iz krščanskega izročila; pisec jih uporablja kot “mašila” ali metaforične ilustracije svoje izreke – a v resnici niso samo to, ob drugem pričajo o kulturni tradiciji, iz katere je izšel in ki ga v marsičem še navdihuje. Ko se potlej pisava skozi obe zgodbi omenjenega drugega tipa

(*Na Starem trgu, Na Svečarjevini*) prelije v sklepno besedilo *Jeruzalem pod hribom*, je jasno, da se je to zgodilo utemeljeno; sestavni del *Hiš* je tudi njihova iracionalna nadstavba, ki jo živijo, bolje, nosijo v sebi njihovi ljudje.

Seveda pa ta miselni lok pričujoče knjige ni že tisto nenavadno, ki jo dela tako posebno. To je ob drugem način, s katerim ga je pisec realiziral, se pravi, modeliral svojo vizijo realnosti. Kot posebno jo dela njegova večidel zelo bogata fraza, ki čustvena stanja, razpoloženja, misli, pa tudi okolje, predmete ... osvetljuje s spoznanji in prisposodobami, vpricho katerih je pred bralcem nenavadno živa in pestra – mestoma spominja na proustovski postopek iskanja najvišje estetske forme pisanja. Kajti stavčne periode so pogosto izredno elegantne, stkane kot komplicirana čipka, pretisnjena z vedno novimi vzorci metafor in ritmičnim valovanjem besed. Stavki te vrste, četudi se to sliši malce patetično, vsak hip nagrajujejo bralca, da se mu – ne tako kot kakšnemu poklicnemu knjigoljubcu (kritiku) – ni treba mukoma prebijati skozi strani dolgih jezikovnih klišejev, upajoč, da ga bo vsaj na koncu čakalo preseenečenje, pa ga največkrat ne: v *Hišah* so zasede preseenečenj gosto posejane in posrečene.

No, je pa tu še druga odločilna posebnost, namreč vsebinska stran zgodb, ki po mojem zlasti v prvih štirih ali petih in zadnji prinaša mestoma pretresljive izkušnje in človeške usode v času, ki so ga določali predvojni, medvojni in povojni dogodki v okolju, ki ga je prvi tematiziral Hudeček, to pa je jugozahodno predmestje Ljubljane

(deloma tudi Pulj) s tamkajšnjimi upanj in pričakovanj oropanimi prebivalci. Sicer se med njimi ne dogajajo velike tragedije; njihovih dejanj ne ženejo velike zgodovinske ideje ali velike strasti, zato do velikih spopadov ne more priti. Zgodovina je v ozadju ... Pred nami so ljudje, ki nanjo nimajo vpliva, pisec jih prikazuje v njihovem vsakdanjiku, bolj ali manj napornem reševanju vsakršnih težav in zapletov, od erotičnih, eksistenčnih do kariernih, še najmanj političnih. Kar pa zadeva prvoosebne pripovedovalca, ki je "oblikoval" prej omenjeni prvi tip pripovedi in je v teh zgodbah hkrati eden glavnih likov: ni le iskalec časa, ampak še zlasti prostora, svet pa se mu prikazuje zdaj kot časopis, zdaj kot knjiga, ki ju le "bere". A vse to so že značilnosti, katerih obravnava za ta zapis ni neogibno potrebna; v njem gre le za to, da se še enkrat opozori na delo, ki je prehitro šlo mimo javnosti, čeprav v svoji klasični artikulaciji prinaša večjo novost, kot je videti na prvi pogled; pri nas pač neredke resnična prozna pisava malo zanima, posebno če vsebuje več globine kot formalnih, tehnoloških površnosti, katerih skoraj nihče javno ne premisli.

Ne trdim, da so ravno vsa besedila v *Hišah* na tisti zavidljivi ravni, o kateri je bil tu govor. A kot celota je to knjiga, ki se jo bere z užitkom; bralec živi že od njene fraze, ki je večinoma mojstrsko razvejena in jezikovno polna. V njej se zrcali težavna in slikovita resničnost, a tudi iskri njen nadsvet, bodisi v metaforah "nebesnih širjav" ali božične legende.

Jože Horvat